

Nr 106.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den sociala hemhjälpverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln, punkterna 107 och 108, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1947/48 beräkna dels till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor ett förslagsanslag av 2 500 000 kronor, dels ock till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor ett reservationsanslag av 200 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i propositionen nr 71, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 februari 1947, föreslagit riksdagen att dels godkänna, att reglerna för statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nämnda statsrådsprotokoll förordats, dels medgiva att under kalenderåret 1948 statsbidrag må utgå för högst 2 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidanställda hemvårdarinnor, dels ock under V huvudtiteln för budgetåret 1947/48 anvisa till Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor och till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor ett reservationsanslag av 210 000 kronor.

Grunderna för statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten ha fastställts av 1943 års riksdag (prop. nr 332, rd. skr. nr 512). Föreskrifter i ämnet ha meddelats i kungörelsen den 31 december 1943 (nr 947). Utbildningen av hemvårdarinnor sker dels vid utbildningsanstalter, till vilka statsbidrag utgår från anslag under åttonde huvudtiteln, dels ock vid 3-månaderskurser, till vilka anslag utgår under rubriken Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor. För innevarande budgetår är det ovannämnda anslaget till bidrag till avlöningar anvisat med ett belopp av 1 440 000 kronor och anslaget till kurser med ett belopp av 221 500 kronor.

I skrivelse den 4 november 1946 har *socialstyrelsen* framlagt förslag rörande statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten. Styrelsen har därvid föreslagit en förbättring av hemvårdarinnornas löneställning och som följd därav ändrade statsbidragsbestämmelser. Förslaget omfattar jämväl fortsatt kursverksamhet för utbildning av hemvårdarinnor.

Bihang till riksdagens protokoll 1947. 6 saml. Nr 106.

Över socialstyrelsens framställning ha *yttranden* avgivits av statskontoret, allmänna lönenämnden, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund samt styrelserna för svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund.

Föredragande statsrådet Mossberg har anfört i huvudsak följande.

1941 års befolkningsutredning, vars förslag i ämnet ligger till grund för de nu tillämpade reglerna om statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten, beräknade, att verksamheten efter utbyggnad skulle komma att omfatta ca 2 800 heltidsanställda hemvårdarinnor. Beräkningen byggde på den förutsättningen, att statsbidrag ej finge utgå för större antal hemvårdarinnor än som motsvarar en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidsanställd arbetskraft på 4 000 invånare i städerna och på 2 000 invånare på landsbygden. Denna begränsning ansågs i sin tur lämpligen kunna gälla till en början i avvaktan på vidare erfarenhet av kommunernas och landstingens intresse för saken.

För kalenderåret 1947 utgår statsbidrag till högst 2 000 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor. Erfarenheterna av verksamheten ha genomgående varit goda. Utvecklingen under de år, som gått sedan statsbidrag till verksamheten infördes, torde ha gjort behovet och värdet av denna hjälpform än mera framträdande än tidigare. Jag förordar därför, att verksamheten, såsom socialstyrelsen föreslagit, under ytterligare ett år utbygges i samma takt som hittills. Antalet hemvårdarinnor, till vilkas avlöning statsbidrag utgår, bör sålunda för kalenderåret 1948 ökas med 500 och utgöra högst 2 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor.

Med den sålunda av mig förordade utbyggnaden kommer verksamhetens omfattning att närma sig den av befolkningsutredningen angivna ramen. I likhet med socialstyrelsen hyser jag den uppfattningen, att en utbyggnad utöver denna ram kommer att visa sig erforderlig. Innan en sådan ytterligare utbyggnad kommer till stånd anser jag det emellertid nödvändigt, att en utredning rörande behovet av och riktlinjerna för utbyggnaden verkställs i sådan tid, att förslag i ämnet kan föreläggas 1948 års riksdag. I samband med utredningen böra bland annat upptagas vissa av mig i det följande berörda spörsmål.

Emellertid torde det, oavsett vad jag sålunda anfört, vara nödvändigt att vissa ändringar i gällande föreskrifter vidtagas redan för innevarande och nästkommande kalenderårs verksamhet. Jag övergår nu till att behandla dessa frågor.

Enligt gällande bestämmelser skall heltidsanställd hemvårdarinna åtnjuta — bortsett från ålderstillägg — *dels* en grundlön av minst 1 500 kronor för år jämte dyrtidstillägg enligt de för distriktssköterska gällande grunder, *dels* ock hyresersättning eller fri bostad. Värdet av dessa förmåner jämte fri kost i viss utsträckning under tjänstgöringen beräknas av socialstyrelsen till ca 2 700 kronor för år. Socialstyrelsen har föreslagit, att dessa avlöningsvillkor skola förbättras. Jag är ense med socialstyrelsen rörande nödvändigheten härav. För att den sociala hemhjälp skall kunna fylla sin uppgift måste relativt höga krav ställas på hemvårdarinnornas kvalifikationer. Löneutvecklingen inom närliggande yrkesområden torde under senare tid ha varit sådan, att en tillfredsställande rekrytering icke säkerställes med nu gällande minimilöner.

Svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund ha i remissyttrandena framhållit, att lönebestämmelserna böra bygga på systemet med bruttolön. Sistnämnda förbund har dessutom föreslagit, att lönebestämmelserna skola helt anknytas till den dyrortsgraderade löneplan, som sedan den 1 januari 1947 tillämpas av landstingen och som från och med den 1 juli 1947 blir gällande för vissa statens befattningshavare. Otvivelaktigt kunna vissa skäl åberopas för att tillämpa bruttolönesystemet och för att även i övrigt närmare anknyta till de för andra befattningshavare gällande löneplanerna. Jag är dock icke beredd att i detta sammanhang förorda en så genomgripande omläggning av lönebestämmelserna som dessa åtgärder skulle innebära. Spörsmålet härom bör upptagas till grundligare prövning i samband med förenämnda utredning rörande riktlinjerna för verksamheten på längre sikt. Tills vidare bör anknytning ske till de nu gällande reglerna.

Av landskommunernas förbund framfört förslag om ändring av lönebestämmelsernas nuvarande karaktär därhän, att de icke blott reglera den lägsta lön, som måste utgå för att statsbidrag skall kunna erhållas, utan även maximera lönen för hemvårdarinorna, kan jag icke biträda.

Socialstyrelsens förslag innebär, att de sammanlagda löneförmånerna för heltidsanställd hemvårdarinna enligt styrelsens beräkningssätt skulle komma att nära motsvara förmånerna enligt lönegraden 5. lägsta dyrortsgrupp, i den nya statliga dyrortsgraderade löneplanen (3 660 kronor för år inberäknat rörligt tillägg om 9 procent, vilken procentsats motsvarar levnads-kostnadsindex för första kvartalet 1947). Statskontoret har föreslagit, att jämförelse i stället skall göras med lönegrad 3 i samma löneplan (i lägsta ortsgrupp 3 336 kronor för år inberäknat rörligt tillägg). Landskommunernas förbund, vilket såsom förut nämnts ansett lönerna böra dyrortsgraderas, har föreslagit inplacering i lönegrad 4. För min del ansluter jag mig i förvarande hänseende till socialstyrelsens uppfattning. Den av socialstyrelsen gjorda jämförelsen med sådana undersköterskor vid landstingens sjukvårdsanstalter, vilka genomgått en åtta veckors utbildningskurs, synes mig rimlig. Jag förordar sålunda, att den kontanta grundlönen för heltidsanställd hemvårdarinna skall utgöra minst 2 500 kronor för år jämte rörligt tillägg enligt de för landstingens och — från och med den 1 juli 1947 — för statens befattningshavare gällande reglerna. Med nuvarande levnads-kostnadsindex blir det rörliga tillägget 225 kronor för år. Härtill kommer liksom hittills fri bostad och fri kost i viss omfattning, vilka förmåner kunna värderas till ca 900 kronor för år. Tillhoppa skulle sålunda heltidsanställd hemvårdarinns förmåner uppgå till minst ca (2 500 + 225 + 900) 3 625 kronor för år.

Jag biträder likaledes socialstyrelsens förslag att lönen för deltidanställda hemvårdarinnor skall höjas från minst 5 till minst 7 kronor för hel arbetsdag.

Enligt nu gällande bestämmelser utgår statsbidrag till heltidsanställd hemvårdarinna med 1 000 kronor för år under förutsättning att vederbörande landsting bidrar med 500 kronor. Socialstyrelsen har föreslagit, att bidragen skola höjas till 1 400 respektive 700 kronor. Till deltidanställd hemvårdarinna utgår nu statsbidrag med 2 kronor för hel arbetsdag under förutsättning att landstingsbidrag utgår med en krona för dag. Socialstyrelsen har föreslagit höjning av dessa bidrag till 3 kronor respektive en krona 50 öre för dag. Socialstyrelsens förslag innebär i stort sett ett bi-

behållande av nuvarande fördelning av kostnaderna mellan staten, landstingen och kommunerna. Jag har icke något att erinra mot styrelsens ifrågavarande förslag.

Jag har icke heller någon erinran mot den av socialstyrelsen föreslagna höjningen av ålderstilläggen till heltidsanställd hemvårdarinna från 100 till 150 kronor. Dessa tillägg böra liksom nu är fallet utgå helt av statsmedel.

Enligt socialstyrelsens förslag skola kallortstillägg, helt bestridda av statsmedel, utgå till heltidsanställda hemvårdarinnor enligt de bestämmelser, som gälla för statens befattningshavare såväl med avseende å tilläggens belopp som indelningen i kallortsklasser. Allmänna lönenämnden har däremot ansett, att därest särskilt lönetillägg anses erforderligt för hemvårdarinnor i rikets nordliga delar, sådan förmån bör utgå i form av ödemarkstillägg i huvudsak enligt de grunder, som i detta hänseende gälla beträffande distriktssköterskor. Bestämmelser om kallortstillägg finnas i de olika avlöningsreglementena samt i kungörelsen den 15 juni 1939 (nr 425). Kallortstilläggen utgå enligt sex kallortsklasser med belopp, som variera från 90 till 720 kronor för år. Tilläggens belopp är oberoende av befattningshavarnas löneställning. Kallortsområdet omfattar Norrbottens och Västerbottens län samt vissa delar av Västernorrlands, Jämtlands och Kopparbergs län. Ödemarkstillägg till avlönande av distriktssköterskor utgå enligt kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 227) inom Västerbottens läns lappmark, Norrbottens läns lappmark och område norr om polcirkeln samt västra delarna av Jämtlands län, dock att skäligen jämkning av omförmälda begränsning kan i förekommande fall av Kungl. Maj:t medgivnas. Ödemarkstillägg för distriktssköterska utgår av statsmedel med högst 500 kronor för år.

Jag finner det sannolikt, att i vissa delar av Norrland särskilda svårigheter kunna föreligga att förvärva och behålla dugliga hemvårdarinnor. Jag är därför beredd att föreslå förhöjt statsbidrag för hemvårdarinnor i dessa landsdelar. Jag ansluter mig därvid till den av allmänna lönenämnden uttalade uppfattningen att tilläggsförmånerna böra utgå inom de områden, som räknas till ödemarksområden enligt förenämnda kungörelse. Jag förordar sålunda, att ett särskilt ödemarkstillägg skall utgå av statsmedel till avlönande av hemvårdarinnor inom ifrågavarande områden. Tilläggets belopp synes lämpligen böra bestämmas till högst 400 kronor för år. Tillägget synes böra utgå med hänsynstagande till beloppet av det ödemarkstillägg, som utgår till distriktssköterskan i distriktet.

Socialstyrelsen har föreslagit, att de nya bestämmelserna skola erhålla giltighet från och med den 1 januari 1947. Landstingsförbundet har — under åberopande av att landstingen redan år 1946 fattat beslut rörande statsbidrag till verksamheten under år 1947 — ifrågasatt, att staten för år 1947 skall bestrida jämväl det belopp av 200 kronor per heltidsanställd hemvårdarinna, varmed landstingsbidraget skall ökas enligt de föreslagna bestämmelserna. Med hänsyn till att den allmänna löneregleringen för statens befattningshavare genomföres först från och med den 1 juli 1947, anser jag icke skäl föreligga för att de nya bestämmelserna rörande den sociala hemhjälpen givas tillämpning från tidigare tidpunkt. Jag kan icke heller förorda, att staten skall bära någon del av ökningen av landstingsbidraget för år 1947. Om något landsting icke lämnat sitt förvaltningsutskott sådan fullmakt, att utskottet kan besluta om det högre landstingsbidraget, synes beslutet utan avsevärd olägenhet kunna anstå till landstingets ordinarie

sammanträde i september. Skulle något landsting icke bevilja det högre bidraget för senare halvåret 1947, torde de hittills gällande reglerna för landstingsområdets del få tillämpas för hela detta år. Om huvudman icke tillerkänner hemvårdarinna den högre lönen för ifrågavarande halvår torde detsamma få gälla.

Ett undantag från vad nu sagts bör dock gälla höjningen av ålderstilläggens belopp. Denna höjning bör av praktiska skäl gälla fr. o. m. den 1 januari 1947.

Enligt nu gällande bestämmelser är statsbidragsrätten i överensstämmelse med befolkningsutredningens förenämnda förslag principiellt begränsad till en heltidsanställd hemvårdarinna på 4 000 invånare i stad och en heltidsanställd hemvårdarinna på 2 000 invånare i annan kommun. Bestämmelserna äro dock så utformade, att kommun erhåller fullt statsbidrag till en heltidsanställd hemvårdarinna om dess befolkningstal överstiger 3 900 respektive 1 900. Socialstyrelsen har befogenhet att, om synnerliga skäl därtill äro, medgiva förhöjning av statsbidraget så att fullt statsbidrag till en heltidsanställd hemvårdarinna kan tillerkännas kommun, vars befolkningstal överstiger 2 400 respektive 1 300. Socialstyrelsen har nu föreslagit borttagandet av samtliga nu ifrågavarande begränsande bestämmelser. Jag är medveten om att behovet av hemvårdarinnor varierar inom olika kommuner samt att avsevärda svårigheter med hänsyn till kommunindelningen kunna föreligga att erhålla lämpligt avpassade verksamhetsområden för hemvårdarinnorna. Å andra sidan synes det angeläget, att den sociala hemhjälpens utbyggnad sker någorlunda likformigt inom städer respektive landskommuner. På grund härav är jag icke beredd att nu föreslå helt borttagande av begränsningsbestämmelserna utan endast en uppmjukning av detsamma i det att socialstyrelsens befogenhet att, där synnerliga skäl föreligga, göra avvikelser från huvudreglerna utsträcker att gälla oavsett kommunens invånarantal. Då statsbidrag redan beviljats för kalenderåret 1947, synes denna ändring böra äga tillämpning för tiden fr. o. m. den 1 januari 1948. I övrigt synes ifrågavarande spörsmål böra upptagas till övervägande i samband med den prövning av riktlinjerna för verksamheten på längre sikt, varom jag förut talat.

Det av landskommunernas förbund föreslagna borttagandet av nu gällande föreskrift om förskottsutbetalning av statsbidrag synes böra genomföras redan innevarande år.

Beträffande reservationsanslaget till prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor har socialstyrelsen föreslagit, att medel skola anvisas för anordnande av tre månaders kurser för högst 500 personer. Häremot har jag icke någon erinran. Icke heller mot den av socialstyrelsen till 150 000 kronor beräknade utbildningskostnaden har jag någon erinran.

Socialstyrelsen har föreslagit, att maximibeloppet till stipendier skall höjas från 45 till 75 kronor för månad. Det för folkhögskolor och yrkesundervisningsanstalter gällande maximibeloppet är emellertid 90 kronor för månad. Då det synes lämpligt, att samma regler rörande stipendiegivning tillämpas vid kurserna för hemvårdarinnor och vid nämnda utbildningsanstalter, föreslår jag, att maximibeloppet för stipendier vid kurserna höjes till 90 kronor för månad. Till följd härav torde kostnaden för stipendier, som av socialstyrelsen beräknats till 112 500 kronor, böra uppräknas med 10 000 kronor.

Med hänsyn till angelägenheten av att trots föreliggande brist på arbets-

kraft kunna erhålla ett tillräckligt antal väl meriterade sökande till utbildningskurserna för hemvårdarinnor tillstyrker jag, att det för annonsering och reklam avsedda beloppet höjes från 4 000 till 6 000 kronor.

Sammanlagda kostnaden skulle sålunda utgöra (150 000 + 122 500 + 6 000) 278 500 kronor. Med hänsyn till vad som upplysts rörande beräknad reservation å anslaget, synes medelsbehovet för budgetåret 1947/48 dock kunna begränsas till 210 000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Hage* och *Ragnar Bergh* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av fru *Ericsson* i Luleå *m. fl.* (II: 339), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i överensstämmelse med socialstyrelsens förslag besluta, att kallortstillägg, helt bestridda av statsmedel, skola utgå till heltidsanställda hemvårdarinnor enligt de bestämmelser, som gälla för statens befattningshavare såväl med avseende å tilläggens belopp som indelningen i kallortsklasser, ävensom att riksdagen måtte anvisa det ökade anslagsbelopp, som därav blir en följd,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Adolfsson m. fl.* väckt motion (II: 338), vari hemställts, att riksdagen måtte för deltidanställda hemvårdarinnor fastställa en minimitimlön av 1 krona 50 öre och en minimilön av 12 kronor för hel arbetsdag, att de av Kungl. Maj:t föreslagna stats- och landstingsbidragen höjas i samma proportion och att förslagsanslaget till bidrag till avlönande av hemvårdarinnor i anslutning härtill uppräknas med erforderligt belopp.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för nämnda förslag, får utskottet hänvisa till motionerna I: 227 och II: 338.

Utskottet.

Utskottet tillstyrker den av Kungl. Maj:t föreslagna utbyggnaden av den sociala hemhjälpsverksamheten under kalenderåret 1948, genom vilken verksamhetens omfattning kommer att närma sig den av befolkningsutredningen angivna ramen. Föredragande statsrådet har ansett, att innan en utbyggnad utöver denna ram kommer till stånd, en utredning rörande behovet av och riktlinjerna för utbyggnaden är erforderlig i sådan tid, att förslag i ämnet kan föreläggas nästa riksdag.

För närvarande åtnjuter hemvårdarinna kontant lön jämte vissa naturaförmåner eller ersättning för sådana förmåner. Utskottet vill understryka önskvärdheten av att lönebestämmelserna för hemvårdarinnorna i stället byggas på systemet med bruttolön i överensstämmelse med vad som förordats av svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet och svenska landskommunernas förbund, såvida förenämnda utredning ger vid handen, att ett genomförande av detta system ej skulle innebära avsevärda praktiska olägenheter.

Vad angår lönen för deltidanställd hemvårdarinna innebär Kungl. Maj:ts

förslag, att dess lägsta belopp höjes från 5 till 7 kronor för hel arbetsdag. I motionen II: 338 föreslås en ytterligare höjning samt därutöver att ett minimibelopp skall fastställas jämväl för timlön. Utskottet anser, att båda dessa förslag förtjäna ett närmare övervägande vid ovannämnda utredning, i främsta rummet gäller detta frågan om bättre löneställning. I avvaktan på denna utredning tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag.

I likhet med Kungl. Maj:t och allmänna lönenämnden anser utskottet, att ett särskilt ödemarkstillägg under nästa budgetår bör utgå av statsmedel till avlönande av hemvårdarinnor inom ödemarksområdena. Tillägget bör bestämmas under hänsynstagande till beloppet av det ödemarkstillägg, som för närvarande utgår till distriktssköterska i nämnda områden. Det i motionerna I: 227 och II: 339 framlagda förslaget, att nämnda tillägg skola utbytas mot kallortstillägg, synes emellertid jämväl böra övervägas vid ovannämnda utredning.

I övrigt har Kungl. Maj:ts förslag ej givit utskottet anledning till erinran. Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 338 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anført angående grunderna för statsbidrag till avlönande av deltidsanställd hemvårdarinna,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 227 och II: 339 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anført angående ödemarkstillägg till vissa hemvårdarinnor,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) godkänna, att reglerna rörande statsbidrag till den sociala hemhjälpverksamheten i övrigt ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 februari 1947,

2) medgiva, att under kalenderåret 1948 statsbidrag må utgå för högst 2 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor,

3) till *Bidrag till avlönande av hemvårdarinnor* för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 400 000 kronor,

4) till *Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor* för budgetåret 1947/48 under V huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 210 000 kronor.

Stockholm den 9 maj 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Johan Bernhard Johansson, Lindström, Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Heiding, Mannerskantz, Gustaf Iwar Anderson, fröken Andersson, herrar Berling, Albertsson och Gustav Emil Andersson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Svensson i Grönvik, Ward, Malmberg i Skövde, Andersson i Malmö, Rubbestad, Mårtensson, Lindholm, Åkerström, Severin i Stockholm och Birke.
